

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

УДК 37(09)

Станіслав Пономаревський, докторант Інституту педагогічної освіти
та освіти дорослих НАПН України,
м. Київ

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

У статті висвітлено особливості українізації дорадянського періоду (1917 – 1922 рр.) на Далекому Сході – одному із традиційних регіонів потужної української присутності.

Ключові слова: освіта, шкільництво, мовний, ідентичність, національний.

Літ. 11.

Постановка проблеми та аналіз актуальних досліджень. Процеси освітньої українізації отримали в традиційних регіонах української присутності в Росії, зокрема на Далекому Сході, у перші постреволуційні роки потужний розвиток. У період 1917 – 1922 рр. шкільна українізація розвивалася тут під впливом вимог і зацікавлень місцевого українського населення. Система україномовної освіти цього часу заохочувалася структурами влади, хоча й не мала конкретної адміністративної підтримки й утверджувалася широкими верствами населення через ухвали міських, селищних і сільських зібрань. До сьогодні цей період залишається фактично поза увагою сучасних істориків педагогіки, зважаючи, вірогідно, й на факт мізерності фактичних даних, які збереглися, щодо освітніх процесів у цьому регіоні. Окремі загальні моменти ранніх українізаційних процесів на Далекому Сході досліджувалися А. Попком, В. Черномазом, В. Михайловим, однак, їх розробки носять історичний, суспільно-політичний і культурологічний характер, у той час як освітня ситуація майже не вивчається.

Метою нашої статті є висвітлення особливостей процесів становлення українських шкіл на Далекому Сході у перші роки звільнення регіону від російської імперської влади.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, на теренах Російської імперії протягом XIX – на початку XX століть внаслідок дії цілого ряду урядових обмежень щодо сфери використання української мови під фактичною забороною виявилися український друк, наука, театр, преса, діяльність “просвіт” тощо. У контексті загальної русифікації як провідної державної політики не було місця й українській освіті та шкільництву. Результатом даної політики стала повна відсутність українських шкіл будь-якого рівня на території імперії аж до 1917 року. Єдиним виключенням стала початкова школа на

Далекому Сході (Харбін), яка почала працювати 1916 року з ініціативи активістів місцевого Українського клубу.

З Лютневою революцією на Далекому Сході відбулися конструктивні та рішучі зрушення в бік розвитку українського шкільництва. Один із місцевих подвижників української ідеї Іван Світ (Світланов) зазначав, що в цей період організація шкільної справи стала одним із найбільш важливих завдань українських далекосхідних громад [9, 5]. А сучасний дослідник-історик В.А. Черномаз звертає увагу на той факт, що вже в березні 1917 року Перший селянський з’їзд Амурської області виступив з пропозицією дозволити вчителям здійснювати пояснення учням їх рідною мовою. Крім того, вже за кілька тижнів потому, у квітні 1917 року, проблема українського шкільництва висвітлювалася на першому з’їзді вчителів Приамурського округу, що відбувся в Хабаровську. У роботі з’їзду взяло участь близько тисячі далекосхідних учителів-делегатів, котрі заявили про необхідність створення в структурі форуму секції українського шкільництва, що й було врешті-решт підтримано з’їздом. Зазначена секція протягом трьох днів своєї діяльності створила концепцію автономної української школи на Далекому Сході, а результатом стало прийняття з’їздом “Резолюції загального зібрання Крайового вчительського з’їзду Далекого Сходу з питання про організацію української школи”. Дана резолюція передбачала “організацію з 1917/1918-го навчального року в місцях з переважаючим українським населенням викладання в усіх загальних та професійних школах, а також дошкільного навчання та виховання українською мовою. Кількість українських загальноосвітніх і професійних середніх та вищих навчальних закладів повинна бути пропорційною кількості нижчих українських шкіл за умови, щоб жоден з учнів-українців, які бажають продовжити навчання, не залишився за стінами школи. Навчання в українських школах повинно бути

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

безкоштовним і здійснюватися за державні кошти, при цьому гроші на шкільні потреби українського населення повинні відпускатися за пропорційним принципом, тобто відповідно до кількості українців серед населення краю. Управління українськими школами всіх рівнів повинна здійснювати Українська вчительська крайова рада за участі усіх національних просвітницьких і громадських організацій” [11, 281].

Услід за цією вкрай важливою резолюцією вчительського з’їзду підтвердили готовність до започаткування в регіоні українського шкільництва й інші авторитетні зібрання цього періоду на Далекому Сході: Приморський з’їзд селян і козаків (травень 1917) затвердив постанову про те, що викладання в народних школах повинно здійснюватися виключно рідною мовою, Благовіщенський єпархіальний з’їзд (червень 1917) висловив побажання, щоб у місцях домінування українського населення навчання в школах проводилося українською мовою з вивченням російської мови як другої, а в місцевих духовних навчальних закладах ввести викладання української мови, літератури та історії України. У ході роботи першого Крайового вчительського з’їзду було створено Далекосхідний український учительський союз (9 квітня 1917). Серед напрямків діяльності союзу виокремлювалося: започаткування вчительських курсів, організація книжкових виставок, видання преси та книг, проведення з’їздів, зібрань, відкриття читалень, “просвіт”, проведення культурницької діяльності.

Реальні практичні кроки зі створення українських шкіл на Далекому Сході з’явилися відразу в кількох великих містах – Микольськ-Уссурійському, Владивостоці, Хабаровську протягом осені 1917 року. Так, відкриття школи у Владивостоці відбулося 22 жовтня, хоча проіснувала вона недовго. У жовтні ж запрацювала школа й у Микольськ-Уссурійському: заклад мав денне навчання для школярів і вечірне – для дорослих, зацікавлених у вивченні української мови, історії та актуальних сучасних проблем. У м. Благовіщенську ще з царських часів працювала народна школа, яка носила ім’я Т.Г. Шевченка. Іменний статус було надано 1914 року на честь 100-річчя з дня народження українського поета. У квітні 1917 року на одному з зібрань місцевої української громади вчителька школи імені Т.Г. Шевченка запропонувала перепрофілювати останню з російської в національну українську. На жаль, більш детальних відомостей про долю цієї школи не збереглося [11, 284].

Успішнішими виявилися зусилля з організації українського шкільництва в Хабаровську. Тут ще

у квітні 1917 року було піднято питання про організацію національної школи та доручено членам шкільної громадської комісії виявити серед місцевого населення можливу кількість майбутніх учнів. Також спільно з Далекосхідним українським учительським союзом українська громада Хабаровська звернулася до українців Далекого Сходу із “закликом до створення українських шкіл”. У додатку до звернення подавалася форма постанови сільських зборів про введення з початку 1917/1918 навчального року навчання в школі “рідною українською мовою”. Незважаючи на певні організаційні труднощі й навіть прямі розчарування, як наприклад, безпідставна й дивна відмова членам Хабаровської громади з боку місцевої влади відкрити у місті початкову українську школу у серпні 1917 року, така школа все ж у Хабаровську з’явилася. Вона розташувалася в приміщенні місцевого Українського клубу й розпочала заняття з 2 жовтня. Трохи пізніше Хабаровська міська дума все-таки виділила в місті окреме приміщення для української школи, крім того, газета “Приамурське життя” розповідала, що силами українських місцевих театральних гуртків і хору в Інтимному театрі було облаштовано благодійні акції, грошовий збір від яких спрямували на розвиток школи. У цей час на процеси становлення українського життя на Далекому Сході, особливо шкільництва, вплинув факт проголошення України самостійною республікою. Цікавість до усього українського миттєво збільшилася. Про це свідчить у тому числі й публікація, розміщена в місцевій газеті “Ранок”: “Знаходиться більше людей, які бажають знати українську мову, вчитися їй самим і вчити їй своїх дітей. У школі чи не кожного дня з’являються нові й нові люди, котрі приводять дітей і просять прийняти їх до школи, у чому Рада поки що не відмовляла, але далі буде змушена робити це за відсутністю місця” [6, 39 – 40].

Популярність і попит на українську школу привели до необхідності включення останньої до загального реєстру міських шкіл. Разом з тим, коштів, які виділялися на розвиток шкільництва Хабаровською міською думою було замало. З цієї причини важливим джерелом фінансування школи стали культурні акції, які проводили члени місцевої української громади. Так, у 1918 році був організований “Сорочинський ярмарок” за участі українських акторів, під час вистави якого паралельно проводився запис дітей до української школи, пізніше – музичний концерт за участю й японського оркестру, який працював безкоштовно на користь школи з причини “приятного ставлення

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

до українського народу та його потреб” [11, 287]. Подібні акції проводилися й пізніше.

Інша українська школа – в Харбіні – перебувала ще з жовтня 1916 року під патронатом Українського клубу та адміністрації Китайсько-Східної залізниці (КВЖД). Саме остання виділила школі приміщення, частину підручників, оскільки значна частка школярів були дітьми місцевих залізничників-українців. Крім того, керівництво школи повинно було орієнтуватися на програми, якими користувалися в залізничних навчальних закладах того часу, проте викладання передбачалося проводити українською мовою. Оскільки швидка освітня українізація була неможливою, то планувалося навчати школярів російською з поступовим переходом на українську мову в усіх навчальних дисциплінах.

Українська трикласна (з 1918/1919 навчального року – чотирикласна) школа в Харбіні продовжила свою діяльність 17 вересня 1917 року. Дуже швидко вона перетворилася на своєрідний центр національного духовного життя в Маньчжурії, де проводилися різноманітні зібрання, творчі зустрічі, читання лекцій, політичні, освітні, культурні дискусії. З кінця 1917 року зросла потреба у розширенні шкільних навчальних площ та здобутті власного, а не орендованого приміщення. За розв’язання цієї проблеми узявся місцевий Український клуб, керівництво якого мріяло спорудити великий національний культурний центр. Приміщення повинно було включити школу з усіма необхідними приміщеннями, а також бібліотеку, театральний зал, секції самого Українського клубу та український готель. Закладення фундаменту споруди відбулося у травні 1918 року в присутності представників місцевої адміністрації, залізничників, а також правителя – адмірала О. Колчака.

Започаткування та розвиток української школи у Владивостоці безпосередньо пов’язані з діяльністю створеної тут на початку 1918 року “Просвіти”. Ця патріотична організація вважала створення української школи одним з найвіжливіших своїх пріоритетів. Шкільна комісія владивостоцької “Просвіти” запропонувала міській владі розглянути проблему видання українських підручників та відкриття початкової школи. Однак, підтримки з боку влади міста “Просвіта” не отримала й змушена була розбудувати школу власними громадськими силами й засобами. Школа почала працювати з жовтня 1918 року в приміщенні “Просвіти”.

З 1919 року розбудова української освіти та шкільництва на Далекому Сході стала погіршуватися. Неабияку роль у цьому зіграла

громадянська війна, в стані якої перебувала країна, в тому числі й Далекий Схід. Соціальна боротьба в суспільстві зовсім не сприяла розвитку національної школи, видавництва, збільшенню кількості кваліфікованих учителів, навпаки, призводила до значної вимушеної міграції останніх. Наприклад, у 1919/1920 навчальному році українська школа м. Владивостока, як і в минулому навчальному році, планувала залучитися підтримкою місцевої влади в межах загального бюджетного фінансування навчальних закладів міста. З жовтня 1919 року школа розпочала свою роботу. Однак, це тривало недовго, вже 13 грудня місцева газета повідомляла, що українська школа у Владивостоці “тимчасово закрита”, а її приміщення реквізоване військовою владою для своїх потреб.

Подібна складна ситуація склалася також з українською школою у Хабаровську. У 1919 році міська влада відмовила закладу у фінансуванні. Хабаровська міська дума прийняла постанову, згідно з якою українська школа повинна стати частиною іншого шкільного закладу з вивченням для школярів-українців рідної мови [11, 291]. Неможливим стало викладання інших українознавчих предметів. Оскільки така пропозиція була неприйнятною, шкільна адміністрація відмовилася від неї. У відповідь Хабаровська міська управа через судові інстанції відібрала в школи приміщення для занять, надане раніше їй містом.

Закриття українських шкіл у Владивостоці та Хабаровську в 1919 році, проте, супроводжувалося й деяким зворотнім процесом у інших місцях Далекого Сходу. Наприклад, з ініціативи Свободненської української окружної ради саме в цей час були організовані дві нові школи – в місті Свободному та селі Великій Сазанці.

Значно сприятливішою виглядає діяльність української школи в маньчжурському Харбіні. У 1918/1919 навчальному році школа з трикласної перетворилася на чотирикласну з викладанням предметів українознавчого циклу. У 1919 році школярі перебралися до нового приміщення, зведеного з ініціативи місцевого Українського клубу. У цьому році діяльність школи була позначена першим випуском школярів, які навчалися тут за трирічною програмою загальних і залізничних шкіл з 1917 року. У зв’язку з цим, за рішенням Маньчжурської Української ради було прийнято рішення відкрити другий ступінь школи. Для цього окружною радою було виділено 10 тисяч рублів. У результаті восени 1919 року в Харбіні було відкрито українське вище початкове училище (ВПУ), яке працювало за програмою,

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

затвердженою шкільним відділом Управління КВЖД. Окрім двоступеневого харбінського училища у тому ж таки 1919 році українська початкова школа виникла й на залізничній станції Маньчжурія.

Дуже важливо, що зусилля місцевої влади в Харбіні та на території Маньчжурії були спрямовані також на видавниче та методичне самозабезпечення українських навчальних закладів. Зокрема, протягом 1919 року тут були підготовлені та видані українська “Грамматика”, читанки “Рідні зерна” та “Перша читанка” (автор – талановитий теоретик-методист С. Кукуруза), “Коротка історія українського народу” вчителя Андрія Клюка. Цими виданнями широко користувалися у шкільництві не лише на території Маньчжурії, але й у інших українських закладах Далекého Сходу.

Наступний етап активізації українського далекосхідного шкільництва пов’язаний з політичною ліквідацією режиму О. Колчака і прийняттям Конституції українства Далекého Сходу в травні 1919 року. Надзвичайно показовою стала стаття 6-та Конституції, яка передбачила норми національно-культурної автономії для українського населення, у тому числі: “організацію і утримання на крайові та державні засоби українських шкіл: початкових, середніх, учительських семінарій, інститутів з українською мовою викладання, професійних шкіл різних категорій для української молоді в кількості, пропорційній чисельності українського населення (пункт “А” Конституції)” [11, 469 – 470].

Враховуючи суспільно-політичні зміни у регіоні, Українська окружна рада Хабаровська відгукнулася на них спеціальним меморандумом про необхідність розширення української шкільної справи. У документі, спрямованому земському зібранню, йшлося про заснування сільських українських шкіл на кошти місцевої влади, про відкриття в інституті та учительських семінаріях відділень для підготовки українських учительських кадрів, про виділення коштів на написання та друк шкільних підручників і хрестоматій. Українська школа, вказувалося в меморандумі, виступає головним засобом просвітницької діяльності щодо українського населення й попередження його русифікації, яка проводилася царським, а потім колчаківським урядами. Хабаровське земське зібрання позитивно відгукнулося на вимоги Української окружної ради, оскільки у його складі перебувало чимало етнічних українців. Тези меморандуму були рекомендовані до негайного виконання, аргументуючи це тим, що діти українських

поселенців “насилно підлягають русифікації через навчання їх виключно російською мовою” у той час як вони погано розуміють цю мову й мають відповідні труднощі у навчанні.

Особливої активізації справа становлення українського шкільництва набула за часів організації Далекосхідної Республіки (ДСР, 1920 – 1922 рр.), на що вказують усі дослідники та сучасники цього періоду [2]. Зокрема, Міністерство народної освіти ДСР підтримало ініціативи на місцях, звідки надходили постанови сільських зібрань про організацію в селах українських шкіл або ж про переведення викладання в існуючих вже школах на українську мову. ДСР на законодавчому рівні також передбачила створити школи усіх рівнів (не лише початкові), причому за рахунок державного бюджету. Ці ініціативи були відображені й у Конституції Далекосхідної Республіки, прийнятій у квітні 1921 року (стаття 179) [1].

Право на створення та поширення в межах республіки українського шкільництва було підтверджено й спеціальною телеграмою (№ 345 – 306, травень, 1921) міністра народної освіти ДСР Малишева відділам освіти, в якій було сказано, що “викладання рідною мовою в школах національних повинно проводитися безперешкодно”. У результаті цих ініціатив були відкриті школи в містах Верхнеудинську, Читі, Благовіщенську, Свободному, Хабаровську, на станціях Борзя, Хілок, у багатьох селищах.

Показовим у цьому плані став Хабаровськ. Тут українська школа після занедбання її у 1919 році за часів режиму Колчака знову відкрилася з 1 жовтня 1921 року, як вказує місцева газета “Наше слово” [5]. Цей заклад мав першу ступінь з п’ятирічним навчальним терміном. Передбачалося, що україністика буде вивчатися тут протягом першого року навчання, інші ж чотири роки школярам викладатимуться предмети російською мовою зі збереженням української мови окремою навчальною дисципліною. Програма навчання не відрізнялася від загальноприйнятої, крім українознавчих предметів. Крім школи, у Хабаровську в цей час (1921 – 1922 рр.) в учительській семінарії почали діяти українські педагогічні курси, до програми яких увели українознавство. Тут навчалось 25 студентів.

Українська окружна рада в Свободному в період ДСР також зуміла досягти відкриття в місті української учительської семінарії та кількох шкіл у навколишніх селах. Щоправда, на українські національно-культурні товариства було покладено повне забезпечення навчальних закладів підручниками, посібниками та хрестоматіями, а

УКРАЇНІЗАЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ В ОСВІТНЬО-ПЕДАГОГІЧНІЙ СФЕРІ НА ТЕРИТОРІЇ ДАЛЕКОГО СХОДУ В 1917 – 1922 РР.

також і педагогічними кадрами з оплатою праці вчителів, що, безумовно, було важким тягарем для громадських організацій. За записами тогочасного завідувача українським відділом Міністерства національних справ П. Марчишина, найбільшчими шкільними проблемами у період ДСР були відсутність коштів, підручників і обмежена кількість учителів. Про це ж пише у своїх нотатках і колишній депутат Народного зібрання ДСР, голова Свободненської окружної ради Л. Глибощкий: “жодних коштів на відкриття шкіл або хоча б на підручники не дали” [11, 298].

У цій ситуації була зроблена спроба розв’язати болочу проблему з набуттям підручників шляхом прямого звернення до уряду Радянської України. 21 липня 1921 року Свободненська окружна рада виступила з проханням до Наркомату народної освіти України надати по 5 тисяч примірників українського букваря, читанок для початкової школи, “Щотниці”, задачників, граматик, а також по 500 примірників посібників з історії, географії, природознавства, синтаксису, по 200 примірників підручників з геометрії та фізики, по 100 – з алгебри й хімії й два комплекти бібліотеки для вчителя. У листі до тогочасного представника ДСР в Україні Івана Мостипана пояснювалося, що існує повна потреба в підручниках, у зв’язку з чим треба зробити все, щоб якомога швидше направити з України усі підручники, необхідні для шкіл, а особливо для української семінарії. Оскільки відповіді від Наркомату освіти України так і не надійшло, Свободненська рада звернулася у лютому 1922 року з тим самим проханням до Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету (ВУЦВК). Однак, підручники так і не були надіслані, оскільки їх брак у самій Україні по закінченні громадянської війни був відчутним.

У жовтні 1921 року Міністерство національних справ Далекосхідної республіки дало доручення директорові Хабаровської української школи І.Г. Гордієнку “з’ясувати можливість друку в Харбіні та містах Китайської Республіки підручників і інших книг на національних і туземних мовах і організації особливого національного видавничого товариства у загальнореспубліканському масштабі” [4, 179]. Результатом стало використання в українських школах, з одного боку, підручників і навчальних матеріалів, виданих на території ДСР, з іншого – Маньчжурською окружною радою та Українським клубом, з третьої – надісланих з-за кордону, а саме з Канади. Але стан забезпечення українськими навчальними посібниками залишався все ж дуже важким. Так, у 1922 році на 14 шкіл, розташованих у Прибайкаллі й

Амурській області припадало лише 619 книг за нагальної потреби в 2843 одиниці. Так само важкою для розв’язання була й проблема забезпечення шкіл українськими вчителями. Єдиним реальним шляхом тут виявилася організація короткотривалих літніх вчительських курсів. З цього приводу український журналіст Р. Корда, що відвідав Далекий Схід, писав: “при всій стихійності українського національного руху на Зеленому Кліні виявилася така сумна картина: кожне село горіло бажанням мати свою школу, а українського вчителя – хоч зі свічкою шукай...” [3, 83]. Однак, не зважаючи на організаційні та методичні труднощі, за інформацією місцевих ЗМІ, українська шкільна справа в ДСР поволі поширювалася, множилася та зміцнювалася. За офіційними даними в ДСР працювало 37 українських шкіл 1-го ступеня, у тому числі дві – в Прибайкальській області (м. Верхнеудинськ і станція Хілок), дев’ять – у Амурській області (м. Свободний, станція Мухіно, сс. Велика Сазанка, Сохатіно, Ольгінське, Чембари, Константиноградівка, Кустаха, х. Золотоношський), двадцять шість – у Приамурській області (м. Хабаровськ, сс. Переяславка, Скатеринославка, Соболине, Дормидонтівка, Добролюбівка, Кондратівка, Пушкіно, Тигрове, Красицьке, Кругликове, Заївка, Капітанівка, Святогір’я, Котикове, Кам’янець-Подільське, Михайлівка, Бичевське, Виноградівка, Анастасівка, Дмитрівка, Роскош, Отрадне, Кустанівка). Загальна кількість школярів у цих закладах доходила до 1906 осіб. У Амурській області працювало дев’ять шкіл. У них навчалося 690 учнів при 24 вчителях. Крім того, в Приморському краї існували українські міські школи, зокрема у Владивостоці, однак розвиненої мережі сільських закладів тут не було. Продовжувала працювати у 1921 році також українська гімназія в Харбіні. Це був семикласний навчальний заклад, створений за вимогами класичних гімназій. Гімназія нараховувала до 200 учнів й існувала до 1925 року. На українських національних традиціях тут було виховане нове покоління, представники якого в 20 – 30-х роках стали активістами розвитку українського громадського життя в Маньчжурії.

У 1922 році після приєднання Далекосхідної Республіки до РРФСР і ліквідації Далекосхідної Республіки українські громади, об’єднання та організації були ліквідовані. Українські школи, які забезпечувалися фінансовою, методичною, організаційною підтримкою громадських зусиль, опинилися в скрутному становищі. За інформацією, яка прозвучала на засіданні президії Раднацменшин наркомату освіти РРФСР (6 червня 1924 року),

ДО ПРОБЛЕМИ СЛУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПІВАЦЬКОГО ІНТОНУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ХОРІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

на цей момент на Далекому Сході залишалося до 70 українських шкіл, які “перебували у жалюгідному стані, оскільки ніким не контролювалися і загалом виявилися усіма полишеними” [8, 10].

Висновок. Таким чином, перші постреволуційні десятиліття ознаменувалися початком нової епохи у розвитку освітньо-педагогічного руху в суспільстві. Учителство та громади активно включилися в пошуки шляхів створення більш продуктивної, порівняно з імперською, системи шкільного навчання та виховання. Такі пошуки привели до розуміння необхідності об’єднання сил навколо національної школи. У період 1917–1923 рр. шкільна українізація на Далекому Сході отримала потужний всенародний характер і мала вигляд громадських ініціатив з підтримування та розвитку власних національних джерел шляхом категоричного забезпечення української освіти.

1. *Известия Приморского областного управления, 1921, 1 июня.*

2. Коваленко А.В. *Общественная и культурная жизнь украинцев г. Никольска-Уссурийского (1898–1922)//Украинцы на Дальнем Востоке. – Владивосток, 2008; Світ І. Зелена Україна. Короткий історичний нарис українського політичного і громадського життя – Нью-Йорк – Шангай, 1949 та ін.*

3. Корда Р. *Як дальше? // Далекий Схід, Харбін. – 1939. – №6. – С. 83.*

4. *Наше слово, 1921, 27 жовтня.*

5. *Наше слово, 1921, 1 жовтня.*

6. Новицький М. *Зелений клин (Приморщина)/ М. Новицький – Харків, Основа, 1928.*

7. *Резолюция съезда учителей Дальнего Востока (5 – 10 апреля 1917 года) – Хабаровск, 1917.*

8. РГИА ДВ. Ф.2422. Оп.1.Д.1181. Л.10–17.

9. Світ І. *Український Далекий Схід/І. Світ – Одеса-Хабарівськ, 1944. – 74 с.*

10. Траф’як М. *Український рух на Далекому Сході/ М. Траф’як//Золоті ворота – К., 1993. – Випуск 5. – С. 22–34.*

11. Черномаз В.А. *Украинское национальное движение на Дальнем Востоке (1917 – 1922 гг.)/ В. Черномаз – Владивосток: изд. Дальневосточного у-та, 2009. – 560 с.*

Стаття надійшла до редакції 15.09.2011

УДК 378.016:78 (043.3)

Зеновій Корінець, професор, народний артист України, режисер-постановник,
хормейстер заслуженого академічного українського народного хору
імені Григорія Верьовки,
м. Київ

ДО ПРОБЛЕМИ СЛУХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА СПІВАЦЬКОГО ІНТОНУВАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ХОРІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті зроблено спробу з’ясувати сутність співацької слухової діяльності, взаємозалежності інтонаційного слуху студентів і строю у хорі. Розглядаються фактори які впливають на вільне інтонування в процесі хорового співу.

Ключові слова: слухова діяльність, співацький слух, інтонаційний слух, інтонуювання, хоровий колектив, мелодична лінія, стрій, слухові уявлення.

Літ. 8.

Постановка проблеми. Як відомо, музика не тільки впливає на емоційний і духовний світ людини, викликає думки й асоціації, породжує образи, які є особливим видом відображення оточуючого світу. Вона є своєрідною формою пізнання. “З почуття повинно починатися сприйняття мистецтва, – писав Б.М. Теплов, – через нього воно повинно йти, без нього воно неможливе. Але почуттям художнє сприйняття, звичайно, не обмежується. Це сприйняття спочатку “відчуваючи”, а потім, як наслідок, “думаючи” і причому дуже глибоко і проникливо думаючи” [7, 99]. Саме Б.М. Теплову належить заслуга в обґрунтуванні нерозривного зв’язку між емоційною і слуховою сторонами в

усіх видах музичної діяльності. Б.В. Асаф’єв додав ще й інтонаційну складову. Особливо це важливо у хоровому співі, де існує необхідність точності співацького інтонуювання. Отже, для розуміння хорової музики найнеобхіднішими елементами є емоційне переживання, тонкість слуху і вміння точно інтонувати. Вони повинні лежати в основі диригентсько-хорової підготовки майбутнього вчителя музики. Разом з тим, саме ці питання недостатньо розроблені і висвітлені в існуючій літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми. Існуюча джерельна база з означеної проблеми представлена дослідженнями